

't inschrien

negende jaargang nr. 3, juli 1977 kwartaaluitgave

Een Inschrien is een vakje in de tuugkist waarin waardevolle zaken werden bewaard.

Kopij inzenden aan:

G.J.B. Gorel, Laaressingel 19, Enschede – redactie-secretaris.
telef. 053 - 35 77 79

Redactie: J.J.H. Meijer, Olde Meulenweg 2, Hengelo, tel. 05400 - 12851, eind-redacteur

Adriaan Buter, Neede

H.H. Hagens, Almelo

J. Overbeeke, Haaksbergen

Th.L.M. van Stapele, Hengelo

Administratie:

Mej. G.A. Weussink, Kortenaerstraat 20-II, Enschede, tel. 053 - 31 02 06

Bank: Algemene Bank Nederland N.V. te Enschede, Hoedemakersplein.

Giro: nr. 18 18 110 t.n.v. Administratie 't Inschrien, Kortenaerstraat 20-II, Enschede

Abonnementsprijs f 10,- per jaar.

Losse nummers f 3,- (exclusief portokosten)

Uitgave van de Oudheidkamer 'Twente' te Enschede.

Ovename van de inhoud, in welke vorm ook, is niet toegestaan zonder schriftelijke toestemming van de redactie.

Hendrik Leonard Donckermann

(van 1797 tot 1832 predikant te Tubbergen)

I Financiële positie

Ds. Jan Meiling, sedert 1763 predikant te Tubbergen, werd, na ongeveer dertigjarige diensttijd, in de uitoefening daarvan belemmerd door verzwakking van zijn gezichtsvermogen. Deze situatie verergerde zodanig dat hij geheel blind werd. Dientengevolge werd hij op 20 april 1795, door de sinds januari daaraanvooraangaande opgetreden Representanten van 't volk van Overijssel, met behoud van naam, eer en toegelegd tractement emeritus verklaard. Hij bleef dus formeel predikant van Tubbergen en dat tot zijn overlijden op 27 dec. 1803.

Inmiddels diende de kerkelijke gemeente verzorgd te worden door een herder en leraar en werd uitgezien naar iemand die (vooreerst) als adjunct zou willen fungeren. Zo iemand werd gevonden in de persoon van Hendrik Leonard Donckermann, in 1767 in Lingen geboren n in de classis van die naam proponent tot de Heilige Dienst. Van zijn bekwaamheid, geleerdheid, godvruchtigheid en vereiste gaven overtuigd door de kerkeraad van de gereformeerde gemeente van Tubbergen op 13 juli 1797 beroepen om Gods heilig woord te prediken, de heilige sacramenten te bedienen en het verdere tot het predikambt behorende waar te nemen. Dit tot Gods eer en stichting van de gemeente.

De kerkeraad werd op dat ogenblik slechts gevormd door Lucas Knottenbeid, ouderling en Willem Piffers, diaken. Zij werden in hun beroepingswerk bijgestaan door de emeritipredikanten Johan Bernhard Ambten van Weerselo en Jan Meiling waarover we het reeds hadden.

Rectificatie

In ons vorige nummer (negende jaargang nr. 2, april 1977) is onder het artikel *'Het werk van een onbekende meester te Deurningen'* abusievelijk op pagina 25 als schrijver vermeld: Z.G.M. Kolks. De schrijver is in werkelijkheid: B. Olde Meierink.

Voor deze wel zeer storende fout bieden wij onze verontschuldiging aan.
Red.

Van oudsher was ook de medewerking van collatoren als voedsterheren van de kerk voor deze beroeping nodig. Toenterdtijd waren dit de vrouwe Douairië von Eschede, geboren van Hörde, bezitster van het huis Tubbergen, de Eeshof; B. Pallandt tot Egede in zijn kwaliteit als rentmeester van de verlaten kloosters van Siculo en Albergen, B. von Bönninghausen als heer van Herinckhave, pastoor Henricus Bloemen als rentmeester van 't huis Weemselo (eigenaar B. van Elberfeld, die in het Munsterland zijn residentie hield) en Herman Meiling vanwege het huis Kemenade te Albergen. Genoemden tekenden mee de beroepingsbrief, zij het dat voor de blinde dominee Meiling tekende zijn zuster Esina Lucretia, weduwe van zijn broer en voorganger, geboren Dull. Zij deden dat op diezelfde dag, in de kerk.

De classis Deventer probeert dit beroep op 25 juli 1797 te Ootmarsum door de hand van haar scriba Jacob van Loo, predikant aldaar, Jan Willem Racer zet als provisioneel verwalter van het drostambt Twente tenslotte op 26 juli d.a.v. nog een handtekening onder genoemde verklaringen op grond van

artikel 4 van de resolutie van Steden en Ridderschap van Overijssel d.d. 15 april 1666.

De dominee moet ook leven. Vandaar dat hij zich op 6 nov. 1797 tot de Burgers Representanten, Gedeputeerden des Volks van Overijssel wendt met het bericht op 6 aug. d.a.v. in de Heilige Dienst bevestigd te zijn. Hij vestigt er de aandacht op, dat hij behalve de bewoning van de Wehme volgens een destijds door Ridderschap en Steden d.d. 6 april 1770 genomen besluit er op rekenen mag Driehonderd gulden 's jaars te ontvangen. De emeritus-predikant had, op zijn beurt, Honderd gulden bij te dragen in het tractement van zijn adjunct. En of geadresseerden hem maar het kantoor willen aanwijzen waar hij dit bedrag kan innen. Het blijkt, dat tot dusver het rentambt van de kloosters Sibculo en Albergen dit uit de opbrengst van de door het rentambt beheerde goederen betaalde. Inmiddels is dit rentambt met het landrentambt van Twente gecombineerd, zodat de Ontvanger van Twente het gevraagde zal hebben uit te betalen.

De Burgers Representanten en de Gedeputeerden van het volk van Overijssel maken, na verloop van tijd, plaats voor de Prefekt van het Departement der Monden van den IJssel. Onder zijn bestuur worden over resp. 1811, 1812 en 1813 samen slechts in totaal f 222,- van lands wege uitgekeerd als tractement van ds. Donckermann. Het jaarlijks landstractement bedroeg over 1810 f 280,-. Driemaal f 280,- is f 840,-. Verminderd met de ontvangen f 222,- blijft er nog een aanspraak over van f 618,-. Helaas was wel op 10 nov. 1813 nog f 47,- te Amsterdam betaalbaar gesteld, maar door de kort daarop volgende omwenteling niet uitbetaald, 'ofschoon door den Predikant verscheidene aanvragen daarom zijn gedaan'.

De na de herstelde orde van zaken in 1813 opgetreden landelijke commissaris voor de kerkelijke zaken vraagt in

april 1814 aan de kerkeraad wat hij zelf kan doen ter aanvulling van dit tekort aan beschikbaarstelling. Zijn 'oetmoedige Dienaren' J. Hinnen en C. Leestemaker antwoorden, op 26 april 1814, dat de gemeentelieden 'niets wat tot merklijke vermindering van den achterstand des Tractements van hunnen Predikant strekken kan, hebben kunnen bijdragen, doordien zij zich genoegzaam geheel opgeofferd hebben aan het bouwen eener nieuwe kerk, vermits de gewezen koning van Holland de hare in het jaar 1809, met de fondsen waaruit de kosten van het jaarlijksch onderhoud der kerk en wehme of woning des Predikants betaald wierden, aan de Roomschegezinden alhier weggeschonken heeft, terwijl Hij tot het daarstellen eener nieuwe kerk de geringe som van f 5000,- geaccordeerd heeft, welke som op verre na niet toereikend was om daar voor zulk een gebouw als geschikt voor deze gemeente bevonden wierd, te voltooien, zoodat zij genoodzaakt is geworden om behalve hetgeen zij zelve daartoe bijdragen heeft een kapitaal van f 3400,- als eene schuld op de kerk te negotieeren, waarvan zij jaarlijks de renten voldoen moet'.

In juni 1814 vraagt de provinciale Gouverneur aan het Rijk 'de noodige orders te stellen, dat de Tractementen der Predikanten welke bevorens uit plaatselijke geestelijke goederen werden betaald, schoon ook deze betaling na den jare 1810 mogt hebben opgehouden, weder uit dezelve worden voldaan in afwachting en voorbehoudens finale beschikkingen.' In sept. d.a.v. besluit de Koning, 'dat de achterstand door de wanbetaling onder het Fransche bestuur, in de jaren 1811, 1812 en 1813 veroorzaakt, zoo enigzints mogelijk door de gemeenten zelve zou worden aangezuiverd.' In reactie hierop schrijft de Gouverneur: 'Het was ligt te voorzien, dat veele gemeenten zich van deze aanbetaling trachten te verschoonen, in de hoop dat 's lands kas

zich daarmee zal belasten. Daar onder bevonden zich gemeenten die een onvermogen voorwendden, waarnaar ik min of meer reden had te twijffelen.' Waaronder hij stilzwijgend ook Tubbergen bleek te begrijpen. Had dan niet rechtstreeks reeds inlichtingen gevraagd, bromt de Gouverneur, maar via mij. Enfin, het slot is dat over het Tubbergense bericht van onvermogen tot zelf aanbetsaling nader gecorrespondeerd zal worden. Deze correspondentie bevestigt slechts wat de kerkeraad in april 1814 reeds berichtte. In 1820 (!) zijn er in Overijssel nog negen gemeenten waar de achterstand nog niet is uitbetaald. Daaronder zijn in Twente Ootmarsum, Denekamp, Weerselo, Tubbergen en Oldenzaal. Het uiteindelijke resultaat is, dat, uit een liquidatiepot voor Fransche onbetaalde schulden, t.o.v. de f 618,- achterstand 63,681% of f 393,- beschikbaar komt. Dan is het inmiddels 10 jan. 1823.

Ook 'inmiddels' waren er in 1816 door verschillende leraars van hervormde gemeenten verzoeken gedaan aan 's lands overheid om vermeerdering van tractement. Zo door die van Ootmarsum, Denekamp, Tubbergen, Weerselo, Borne, Almelo, Wierden, Enter, Rijssen, Enschede. De respectieve kerkeraden moeten dit, desgevraagd, nader ondersteunen. Op 20 aug. 1816 doen dit voor Tubbergen B.J. Bosman, ouderling (zijn collega J. Hinnen is overleden) en de diakenen C. Leestemaker en G. Kamerhuis. Zij berichten dat het predikantstractement f 570,- bedraagt waarvan 'van den Lande' wordt betaald f 283,-. Aan kerkelijke belastingen wordt ontvangen in natura wegens: 123 schepel rogge f 184,-; 25 schepel boekweit f 31,-; 36 schepel haver f 32,-; driestuiversgeld of rooggeld f 15,-; verhuurde tienden f 40,-. Totaal f 263,-. Af voor kosten 'jaarlijks aan twee vertrouwde personen voor het ophalen waarmee 14 dagen belopen' f 16,-. Daarna bevelen zij de geadresseerde, de provinciale Gouverneur, aan

'in de hoede des Almagtigen'. Niet wordt vermeld, als de inkomsten alzo aan belastingen f 263, bedragen en de predikant netto f 287, heeft te ontvangen waaruit het ontbrekende en de verdere noodzakelijke uitgaven voor de uitoefening van de eredienst wordt voldaan. Van een (positief) resultaat van de enquête is niet gebleken.

In 1820 wordt nog een onderzoek ingesteld naar 'alle onder het Departement van de Hervormde Kerk ressorteerende Ambtenaren en Bedienden welke niet binnen het tegenwoordig grondgebied van het Rijk geboren zijn'. Daaronder valt ook ds. Donckermann. Omtrent hem wordt verklaard, dat hij met geen nederl. vrouw is getrouwd. Namelijk op 2 juli 1812 met Catharina Maria Halbrood, in 1765 in Freren nabij Lingen geboren. Er valt niets 'op zijn gedrag als anderszints' aan te merken. Dit in afwijking van zijn collega uit Zwartsluis die, geboortig uit Nordhorn, 'zich in allen opzichten overeenkomstig zijne roeping gedraagt' en de collega uit Wierden, afkomstig uit Schuttrop, wiens gedrag als 'zeer goed' wordt aangemerkt.

In 1832 sterft ds. Donckermann. Zijn weduwe verkrijgt dan van 1 juli 1832 tot 1 juli 1833 een 'annus gratiae', een jaar waarin het tractement van de overledene nog gewoon wordt doorbetaald. Daarna krijgt ze een haar toegelegd pensioen van f 100,- per jaar, waarvan ze geniet tot haar dood in 1849.

Ambtshalve waren de tractementen karig en moeilijk te verkrijgen. Wee degene die het (alleen) daarvan hebben moest. Tot die groep behoort niet ds. Donckermann. Blijkens het koopcontract op 10 juni 1819 opgemaakt, waarbij hij en zijn vrouw een oliemolen te Geesteren verkopen, genaamd de Verdermolen, met alle daarbij behorende gereedschappen, twee woonhuizen en de daarbij liggende wijert (watervijver), voor f 13.000,-.

(wordt vervolgd)

Z.O. Broek Roelofs

De kunstweg Enschede - Haaksbergen - Gelderse grenzen

Op 22 september 1710 kwamen de gewaarden van de marke Haaksbergen en Hones bijeen in de oude kerk van Haaksbergen en besloten zo spoedig mogelijk een nieuwe dijk te graven 'aanvangende met de nieuwe dijk (te Haaksbergen) tot op de Rutbeek door het veen'. In de notulen van de markervergadering van 14 december 1713 werd vastgelegd, dat de dijk door het veen grotendeels aangelegd was. De hier bedoelde weg is die, die nu in de gemeente Haaksbergen Oude Enschedeseweg heet. Bij het erve Leppink in de Rutbeek lag een brug over deze beek en vandaar ging het verder naar Enschede over reeds bestaande wegen, die nu Oude Haaksbergerdijk, Helmerstraat en Oude Dijk heten.

Op 20 april 1845 vergaderden 'de hoofden van de gemeenten' te Eibergen om te spreken over de aanleg van een kunstweg Enschede-Haaksbergen-Eibergen-Groenlo-Aalten, die daar verbonden zou worden met een dergelijke weg over Bocholt naar Wesel, zoals in de notulen van de Haaksbergse gemeente-raadsvergaderingen geschreven werd. Aan de hand van deze is het hierna volgende artikel geschreven. Haaksbergen zegde op 27 april 1845 voor deze weg een jaarlijkse bijdrage toe van f 400,- gedurende maximaal 20 jaar. Op 24 april 1846 zond de Kamer van Koophandel te Enschede een brief over een kunstweg van Enschede naar Haaksbergen. Gevraagd werd een jaarlijkse subsidie van de provincie Overijssel (f 1000,-), Enschede (f 600,-), Haaksbergen (f 400,-) en Lonneker (f 200,-), welke laatste gemeente toen nog zelfstandig was. Haaksbergen trok zijn toezegging voorlopig in, omdat er van verdere

doortrekking van de weg richting Eibergen geen sprake meer was. De 'commissie tot daarstelling' deelde daarop mee, dat talrijke notabelen en grondbezitters aandrongen op de geplande harde weg. Als Haaksbergen de gevraagde f 400,- per jaar wilde subsidiëren, waren Enschede en Lonneker bereid bij eventuele doorrekking van de weg hun bijdragen proportioneel te verhogen. Toen gingen Gedeputeerde Staten van Overijssel zich met de kwestie bemoeien. Zij keurden de gemeentelijke subsidies goed, maar vroegen ook gemeentelijke garanties voor rente en aflossing van het te investeren kapitaal. Bijna het gehele jaar 1847 delibereerde men over de kwestie, op provinciaal en op gemeentelijk niveau. Er waren zelfs raadsleden, die verklaarden 'in het geheel geen dusdanige weg te verlangen'. Op 21 oktober 1847 keurde de Haaksbergse gemeenteraad een jaarlijkse bijdrage van f 350,- goed, mits Enschede f 650,- gaf en Lonneker f 200,- inclusief garantie voor rente en aflossing. Op 13 juni 1848 verklaarde de gemeente Enschede zich bereid om bij doortrekking van de weg naar de Gelderse grens bij Eibergen, alleen of samen met Lonneker garant te zijn voor rente en aflossing. Als verdeelsleutel voor de verlenging werd voorgesteld en door Haaksbergen geaccepteerd 15/24 deel voor Enschede en 9/24 deel voor Haaksbergen.

Toen kon men eindelijk denken aan de statuten van de op te richten vennootschap. Op 1 juli 1848 werden 11 concept-artikelen besproken, waarvan de belangrijkste zijn die, waarin de richting van de weg werd voorgesteld:

- 1) Van de Zuidmolen over de Haaksbergerdijk naar het zgn. Boswinkelveen. Daar wordt de dijk verlaten en

gaat de nieuwe weg in een rechte lijn over de Usseler Es tot bij de kerk van Usselo. Vandaar op de Brugmansbrug (waarschijnlijk in de Gäökerdijk op de grens van Haaksbergen en Enschede) en dan in een rechte lijn op de Voort (tegenover villa Blanckenborgh aan de Enschedesestraat) te Haaksbergen en dan over de oude dijk naar de Morsinkhofsteeg (huidige Enschedesestraat in kern van Haaksbergen).

- 2) Te beginnen als boven, maar vanaf het Boswinkelveen in een rechte lijn op de Helmer. Vandaar door de Koningssteeg of oude dijk tot aan de Stegeboer en dan in een zoveel mogelijk rechte lijn op de Voort onder Haaksbergen.

De Haaksbergse buurtschap Buurse drong er op aan de weg over Buurse te leggen. De commissie meende hieraan niet te kunnen voldoen - zelfs de Haaksbergse gemeenteraad was hier in meerderheid niet voor - maar wilde aan de wens tegemoet komen door de weg dichter langs Buurse te leggen. Op 5 juli 1849 werd het tracee definitief vastgesteld: Vanaf het einde van de Stadsstraat te Enschede tegenover de Zuidmolen over de tegenwoordige Haaksbergerdijk tot aan het Boswinkelveen. Dan de oude dijk verlaten en over de Usseler Es tot voor de kerk aldaar. Vandaar in zoveel mogelijk rechte lijn op de molen van Usselo (Wissinksmolen) zodanig, dat deze oostwaarts van de weg komt te liggen, en dan in een rechte lijn op de toren van Haaksbergen tot 800 meter voor het erve de Voort. Vandaar met een flauwe bocht op dit erve aan en dan over de oude dijk naar de Morsinkhofsteeg. Dit is de richting van de tegenwoordige provinciale weg Enschede - Haaksbergen.

In december 1850 deelde de minister van Binnenlandse Zaken mee, dat hij enthousiast was over het initiatief van

de drie Twentse gemeenten. Hij wilde de machtiging voor het opnemen van geld, de aanleg van de weg en het heffen van tol niet aan de N.V. Kunstweg Mij geven maar aan de drie gemeenten, die overigens enige aandeelhouders waren. Op 24 december 1850 verklaarde de Raad van Haaksbergen zich accoord met

- 1) de aanleg van een kunstweg met de daarin vereiste bruggen en duikers tussen Enschede en Haaksbergen ter lengte van 13420 meter. De weg aan te leggen met stuk geslagen stenen, grind en andere daartoe geschikte materialen ter breedte van 2,75 meter en ter dikte van 0,20 meter.
- 2) het gezamenlijk opnemen van een geldlening met hoofdelijke verbintenis van de drie gemeenten tot dekking van de kosten, maar hoogstens f 40000,-.
- 3) het heffen van tolrecht aan de nader te bepalen tolbomen volgens reeds voorgedragen tarief, dat na volledige aflossing van het kapitaal herzien zou kunnen worden.

Toen kon op 14 maart 1851 tot aanbesteding van de weg worden overgegaan, waarbij bleek, dat er f 6000,- meer op tafel moest komen. Haaksbergen en Lonneker wilden wel meer betalen maar Enschede niet. Daarmee lag het plan weer in duigen. Op 20 mei 1851 stelde de burgemeester van Lichtenvoorde voor om de weg te verlengen over Eibergen, Groenlo, Lichtenvoorde, Varsseveld naar Terborg, waartegenover de commissie niet afwijzend stond. De Commissaris van de Koning vroeg op 6 december 1852 aan de commissie, waarom de kunstweg nog steeds niet verwezenlijkt was. Moeilijkheden waren de verdeelsleutel bij verlenging van de weg naar de Gelderse grens en de toe te passen materialen voor de weg. Even werd gedacht aan een blokjesweg van elzen- of beukenhout, maar ervaringen elders hiermee

waren niet gunstig. Gewacht werd ook nog steeds op de rijkssubsidie, die eindelijk op 31 maart 1853 door de minister werd toegezegd: f 12000,- deelname in het kapitaal van de N.V.

Het restant van het benodigde kapitaal, dat inmiddels ook zou dienen voor verlenging van de weg met een stuk Haaksbergen - Gelderse grens bij Eibergen en nu begroot werd op f 66000,-, bedroeg door de ministeriële toezegging nog f 54000,-. Enschede nam hiervan op 7 mei 1853 de helft voor zijn rekening, Haaksbergen één derde en Lonneker één zesde. Het kapitaal zou afgelost worden in 35 jaar, Rente, aflossing en onderhoud van de weg zouden betaald worden uit:

- 1) provinciale subsidie, die voor 20 jaar was toegezegd à f 1170,-,
- 2) jaarlijkse subsidies van Enschede (f 1200,-), Haaksbergen (800,-) en Lonneker (f 400,-) gedurende 35 jaar.
- 3) opbrengst van drie tollén, die gevestigd zouden worden in Usselo, tussen Rutbeek en Haaksbergen en in Langelo (Zie hiervoor het artikel van Dr. G.J.M. Bartelink in het Jaarboek Twente 1963).

Tot definitieve commissarissen van de N.V. Kunstweg Mij werden benoemd: Enschede: burgemeester L. ten Cate, F.G. Cromhoff en H.J. van Heek, Haaksbergen: burgemeester H. Verbeek, G.J. Eijsink en G. ten Vregelaar, Lonneker: burgemeester W.P.C. Pennink, G. Bos op Josink en G. Scholten.

Op 17 maart 1854 vond toen eindelijk voor de Enschedese notaris B. W. Blijdenstein de aanbesteding plaats. De laagste inschrijver was aannemer Johannes Bernardus Weenink te Groenlo als volgt:

Het maken van de aarden baan	3900,-
Het bevloeren van deze zo mede de bruggen en duikers	55800,-
Het bouwen van drie tolhuizen	3875,-
Totaal	63575,-
Hierbij kwam volgens de begroting voor opzicht en voor onteigening van gronden 1900,-	3000,-
	<hr/> 68475,-
Beschikbaar kapitaal	66000,-
	<hr/>
Tekort	2475,-

Reeds op 25 maart ging de Haaksbergse raad accoord met het voorstel één derde van het tekort te 'negotieren'. Nog tijdens de aanslag groeide het tekort met f 3000,- aan, voornamelijk omdat de aan te kopen gronden duurder waren dan begroot. Men kocht o.a. op 18 december 1854 voor f 75,- een stukje grond van de Haaksbergse marke Langelo om daar een tolhuis te kunnen plaatsen. De aarden baan was op 28 september 1854 gereed en men was druk bezig 'met de bruggen en duikers, alsmede met het graven van oerkeien en grind tot het bestraten van denzelven. Algemeen roemt men de ijver der werklieden, die de aardebaan hebben daargesteld, en hun gering aantal in aanmerking genomen, is dit belangrijke werk in weinig tijds voltooid', aldus de Twentsche Courant van 30 september 1854. Op 6 juli 1855 vroeg de aannemer afgraving van een stuk heide van de gemeente Haaksbergen om daar grind uit te halen. Het verzoek werd afgewezen, omdat de gemeente dan later daar geen grind meer zou hebben voor onderhoud van de weg.

De juiste datum van openstelling van de grindweg is niet vastgelegd in de gemeenteraadsnotulen van Haaksbergen. Vermoedelijk was het eind oktober of begin november 1856, omdat vanaf

deze datum de jaarrekeningen van de N.V. beginnen. In de jaarrekening 1857 waren nl. november en december 1856 begrepen. In de raadsverslagen van Haaksbergen werden volgende jaarrekeningen vastgelegd:

Jaar	Ontvangsten	Uitgaven	Saldo
1857	6038,47½	5529,12½ +	509,35
1858	6215,27	79,94 -	564,37
1859	5889,05	5800,48½ +	88,56½
1860	9246,43	9760,71 -	514,23

In het jaar waren de uitgaven hoog door het maken van de weg Hotel Assinkbos - Gelderse grens bij Neede. De kosten van deze bedroegen ca. f 3000,-, die gedragen werden door rijk, provincie en de N.V. Kunstweg, elk voor één derde. De N.V. leende hiertoe f 1000,-.

Jaar	Ontvangsten	Uitgaven	Saldo
1861	6528,09½	6214,78½ +	313,31
1862	6639,32½	6484,51½ +	154,81
1863	6318,06½	6672,83½ -	354,77
1864	6932,03½	7017,17 -	85,13½
1865	6073,56½	6361,01 -	287,54½
1866	6204,26½	6455,73½ -	251,47
1867	6293,08½	6331,19 -	38,10½
1868	6288,09½	6125,18 +	162,91½
1869	6356,64½	6044,39 +	312,25½
1870	6495,64	6051,84 +	343,80
1871	6503,89	6587,25 -	83,36
1872	11259,07	10654,41½ +	604,65½

In dit jaar werd f 3500,- geleend om buitengewone reparaties aan de weg te kunnen verrichten.

1873	7359,89½	7384,37 -	24,47½
1874	6838,66	6817,97 +	20,69
1875	-	-	0,68
1876	10479,05½	10088,57½ +	390,48

In 1876 werd f 3000,- geleend voor buitengewone reparatie aan twee bruggen. Door de Haaksbergse marke Buurse en de marke Usselo werd in dit jaar een sintelweg gemaakt van Buurse over de Oortjesbrug door de gemeen-

ten Haaksbergen en Lonneker naar de Usseler molen en daar aansluitende op de grindweg. In 1879 drong Haaksbergen er bij het gemeentebestuur van Lonneker op aan deze weg te repareren, wat Lonneker toezegde 'zodra het weer het toeliet'.

1877	6656,98½	6647,18½ +	9,80
1878	6350,36	6325,62½ +	24,73½
1879	6231,83½	6229,27 +	2,56½
1880	6468,33½	6439,22½ +	29,11
1881	-	-	-
1882	10515,49½	9287,43 +	1228,06½

Er werd weer f 4000,- geleend voor 'meer dan gewone' reparatie.

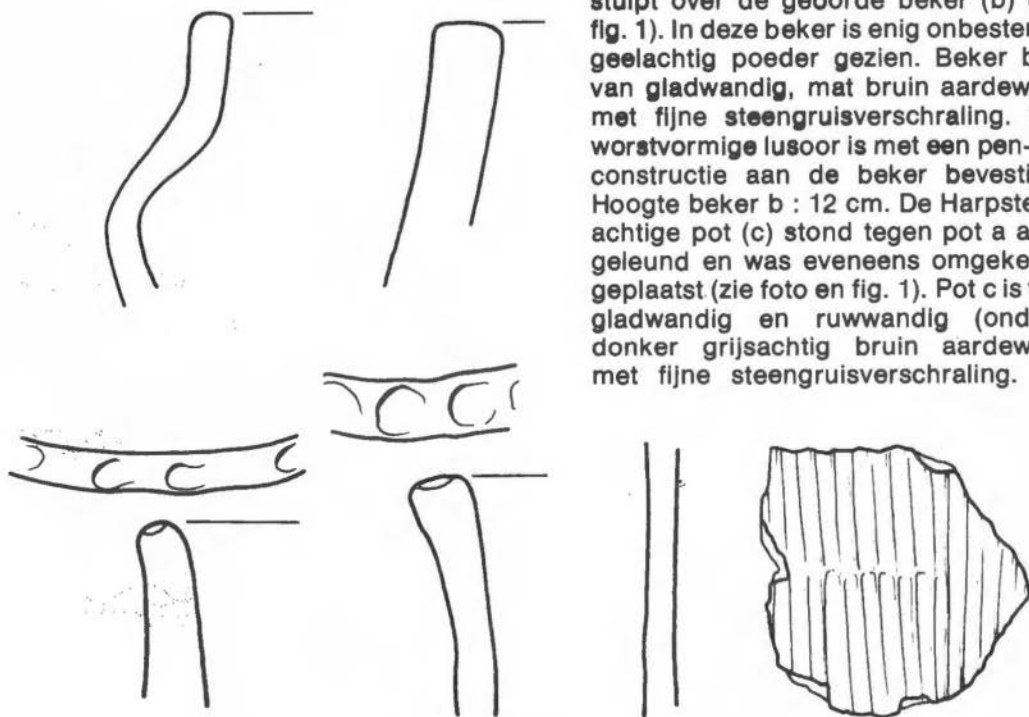
1883	7946,37	7920,13 +	26,24
1884	-	-	669,57½
1885	-	-	-
1886	-	-	-
1887	-	-	+ 1705,56
1888	6098,99½	5987,44 +	111,55½
1889	4489,64	4569,69 -	80,05
1890	-	-	-
1891	8268,75½	7958,65 +	310,10½
1892	4579,79½	6032,19 -	1452,39½

In 1886 kwam de Kunstweg Mij in financiële moeilijkheden. Door het gereedkomen van de Geldersch Overijsselsche Locaal Spoorwegmij (o.a. Enschede-Ruurlo en Enschede-Winterswijk) waren de toelinkomsten met bijna tweederde verminderd. Men kon maar f 1500,- aflossen i.p.v. de vereiste f 2000,-. Aan de gemeentebesturen werd voorgesteld - en door deze aangenomen - om het restant van de oorspronkelijke lening met f 1500,- per jaar af te lossen in de jaren 1886 - 1895 en f 1600,- in 1896. De leningen van 1860, 1870 en 1872 werden geconverteerd in één lening van f 7500,- à 4%, af te lossen met f 1500,- per jaar in 1897 - 1901. Tenslotte zou de lening van 1882 à f 4000,- afgelost worden met f 1500,- in 1902 en 1903 en met f 1000,- in 1904.

Een uit 5 artikelen bestaande gewijzigde Verordening op de Heffing van Tolgelden en een uit 4 artikelen bestaande Verordening op de Inning daarvan werd op 9 oktober 1899 door de Haaksbergse gemeenteraad goedgekeurd. De raad verzette zich er ook niet tegen toen op 1 september 1909 de weg Enschede – Haaksbergen – Gelderse grenzen door de provincie Overijssel overgenomen werd en de tollën opgeheven. Winsten had de weg voor de drie Twentse gemeenten immers nooit opgeleverd, althans niet in geld. Wel had de weg bijgedragen tot de ontsluiting van het doorsneden gebied.

W.E. ten Asbroek

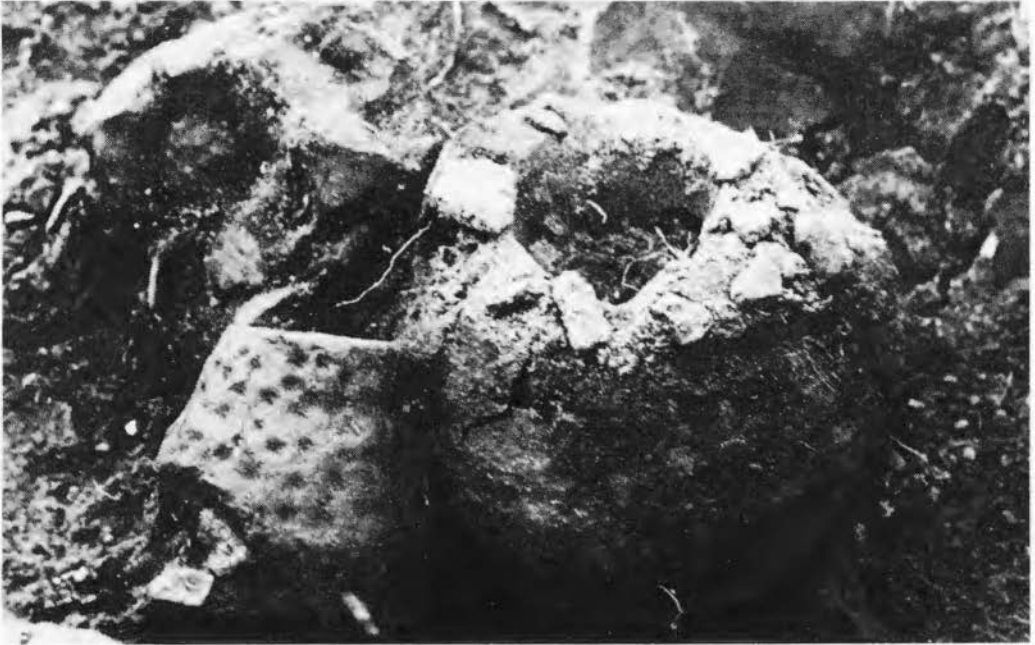
Fig. 2. Enige randscherven uit de ijzertijd nederzetting te Mander.

Een merkwaardige ijzertijdvondst uit Mander

In 1958 vond wijlen de heer ir. G. Jan-nink uit Enschede enig prehistorisch aardewerk in een door zijn hond gegraven kuil op de Noordelijke Mander Heide (gem. Tubbergen), welke heide is gelegen op de zandige westflank van de stuwwal van Ootmarsum. Na zijn melding aan Dr. C.C.W.J. Hijzeler werd door hen een kort onderzoek ter plaatse ingesteld. Bijgaande foto geeft de aangetroffen situering van het gevonden aardewerk tijdens dit onderzoek weer.

De grote pot (a) rechts bezat een hoge, sterk afgeronde schouder en was omgekeerd geplaatst. Zoals op de foto zichtbaar was de bodem geheel verbrokken en verdwenen. Pot a was gestulpt over de geoorde beker (b) (zie fig. 1). In deze beker is enig onbestemd, geelachtig poeder gezien. Beker b is van gladwandig, mat bruin aardewerk met fijne steengruisverschraling. Het worstvormige lusoor is met een pen-gat constructie aan de beker bevestigd. Hoogte beker b : 12 cm. De Harpstedt-achtige pot (c) stond tegen pot a aangeleund en was eveneens omgekeerd geplaatst (zie foto en fig. 1). Pot c is van gladwandig en ruwwandig (onder), donker grijsachtig bruin aardewerk met fijne steengruisverschraling. De

buk is versierd met weinig geordende vingerindrukken. Hoogte pot c : $13\frac{1}{2}$ cm. De resten van de achterste pot (d) op de foto behoorden eveneens tot omgekeerd geplaatst vaatwerk, welk gladwandig vaatwerk versierd was met groeflijntjes. Het aardewerk a en d is verloren gegaan en kan daarom niet nader worden beschreven en afgebeeld.

De datering van het vondstcomplex kan op typologische gronden zonder problemen in de voor-romeinse ijzertijd gesteld worden, waarschijnlijk in de laatste vijf eeuwen voor het begin van onze jaartelling. De vondstomstandigheden maken duidelijk, dat het vondstcomplex destijds in een ondiepe kuil is geplaatst. De ongewone plaatsing van het aardewerk en het ontbreken van crematie in de kuil wijzen zeker niet op een begraving, zodat wij niet aan urnen behoeven te denken. Eerder moet aan één of ander verband met bewoning gedacht worden, vooral door de vondst van ijzertijdscherven in de omgeving van de kuil. Een nader onderzoek van de heer Hijzeler in 1959 gaf

Vondst van ijzertijd aardewerk in een kuil te Mander.

hierover geen gegevens wegens de bijzonder droge zomer. De heer R. Kampman vond in 1957 in deze omgeving ook een aantal scherven, waarvan er enige in fig. 2 staan afgebeeld. Binnen de nederzettingscontext lijkt de kuilvondst ons inziens het meest waarschijnlijk een of andere rituele functie toegedacht te moeten worden, mogelijk een bouwoffer (van een huis).

Wellicht is de vondst uit Mander enigszins vergelijkbaar met de vondst no. 439 uit Haps (N.B.). Daar werd enig (niet omgekeerd geplaatst) vaatwerk aangetroffen, ingebed in een zeventigtal eivormige slingerkogels van zandige klei in een kuil binnen enige elkaar versnijdende huisplattegronden. De aangehaalde nederzetting uit Haps wordt gedateerd tussen 450 v. Chr. en 150 na Chr.

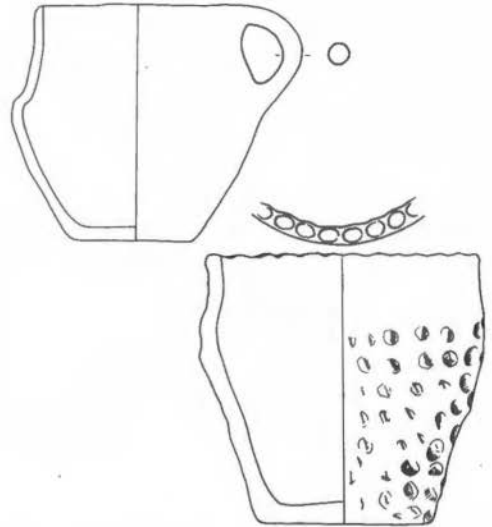
De aantoonbaar omgekeerde plaatsing van prehistorisch aardewerk is in Nederland een zeldzaam gegeven. Het meest bekend zijn Potbekers en Wikeldraadpotten uit respectievelijk het

laat Neolithicum en de vroege Bronstijd, die in een aantal gevallen kopstaand zijn ingegraven, hetzij in of bij grafheuvels, hetzij in geïsoleerde positie. Deze kopstaande potten hebben volgens L.P. Louwe Kooijmans waarschijnlijk schedelbijzettingen afgedekt.

LITERATUUR

Jaarverslag Oudheidkamer Twente 1959, p. 7.
Stroink, L.A. 1966. Stad en land van Twente, zie p. 63.
Verwers, G.J. 1972. Das Kamps Veld in Haps in Neolithikum, Bronzezeit und Eisenzeit.

Fig. 1. Twee van de vier ijzertijd potten uit een kuil te Mander.
Links beker b; rechts de Harpstedtachtige vorm c. Schaal 1 : 4.

Over pachtboeken van het Huis Almelo

Sinds enige jaren berust in het Rijksarchief te Zwolle het huisarchief van de Heren van Huize Almelo. Voordien was het enige tijd in het Algemeen archief te 's-Gravenhage waar het uitgezocht is en de gegevens in een kaartstelsel zijn verwerkt. Jammergenoeg is het hierbij gebleven zodat het naspeuren van gegevens bijzonder veel gezocht is en daardoor veel tijd kost.

Ook de nog niet geheel voltooide registratie van de fiches afzonderlijk op nummer en op jaartal, bemoeilijkt het opzoeken des te meer. Toch wil ik het reeds gevonden materiaal in dit artikel samenbrengen al is het alleen maar om de lezer een idee te geven van de rijkdom aan gegevens die dit archief bevat. De oudste stukken, althans de door mij geraadpleegde fiches, dateren uit de 14e-eeuw. Het oudste pachtboek dateert uit 1564. Mogelijk zijn er nog oudere pachtboeken.

Het meest interessante gedeelte zijn de fiches die handelen over: 'renten en tienden en tijzen'. Hierop zijn o.a. te vinden: de registers van de tinsen van 1690; van de tijzen van peper en was; boterlijst van de boterpacht van het Amelerveen; pacht- en tienregisters van hoenders, ganzen, eenden, varkens en schapen, jaarlijks verschuldigd aan het huis te Almelo. (1558 t/m 1750).

Ook de fiches: Rekeningen, rentmeesters, personeel leveren interessante gegevens op. Hieronder vallen de zgn.: Rekeningen van ontvangsten en uitgaven der Rentmeesters van het huis te Almelo. Ook de garfregisters kan men hieronder aantreffen. Enkele rentmeesters uit de pachtboeken zijn o.a.:

Arent Kruicken	1625 - 1634
Arent Lepharts	1635
Joachim Blanken	1635 - 1646

Hendrik van Raelte	1647 - 1650
R. Götze	1650 - 1670
Monnick	1670 - 1672
Schuitenmaker	1677 - 1683
Jacob Boom	1684 - 1705
C.H. Naber	1752 - 1756

Het tijdperk achter de naam van de rentmeester geeft de periode aan, waarvan ik een rekening van ontvangsten en/of uitgaven (R.v.O en U) heb aangetroffen. Er bestaan echter ook nog enige R.v.O en U over het tijdvak 1562 - 1624, doch deze vermelden de rentmeesters niet.

Eén van de oudste pachtboeken is het boekje uit 1564, waarin o.a. de namen Altena en Hofstede reeds voorkomen. Het formaat van de pachtboeken varieert nogal. Zo heeft het bovengenoemde pachtboekje de afmetingen van 12 bij 15 cm, terwijl een pachtboek uit 1647 12 bij 33 cm meet.

In tegenstelling tot het pachtboekje van 1564, heeft het pachtboek uit 1647 geen kalfsleren omslag; ze is slechts ruw ingebonden tot het langwerpige formaat.

Op het schutblad van het pachtboek uit 1646 staat te lezen:

'Pacht Register des
huijses Almelo
op Martini 1647 ver.,
„schenen en Grigory
1648
Voor mijn Heer van
Almelo

Anno 1646"

In dit pachtboek zijn o.a. de volgende namen te vinden; Jan Geerlichs, Maat Jan, Willem Grobbe, Rotman, Arent Coninck.

Vaak komt men niet alleen het pachtboek in het archief tegen, maar ook uit hetzelfde pachtboek een extract. Dit is ook het geval met het pachtboek uit 1669. Het extract begint als volgt:

'Extract uit het Register des Jaers 1669 aanwijzende het gern' d huisluiden op Martini des glten jaers den huise Almelo schuldich zijn geweest'

In dit extract zien we o.a. de volgende namen en bedragen:

Gerrit Luickas en Wed.e Jan Basij
als pagteren vant Erve Aalde,,

„rinck _____	192 - 0 - 0
Abbinck _____	160 - 0 - 0
Altena _____	50 - 0 -
Borgem.e Hendrik Schuite,, „maeker en Berendt Haege,, „doorn als pachteren vant Erve Bruggink _____	124 - 16 - 0
Schaepwijck _____	80 - 0 -
Veeeren Gerrit _____	36 - 0 -
Wed.e op de strate _____	40 - 0 -
Banis Geese _____	11 - 4 -
Herman op de Saegekuil	19 - 10 -
Geerlich de kojcker _____	75 - 0 -
enz. enz. _____	
In totaal	5279 - 18 - 8

In het archief zijn naast de vele pachtboeken ook nog enige 'Conditien en Voorwaerden waer na de Rentmeester des Huisen Almelo, Voorneemens is, om op heeden den 19 September 1797 ingevolge afgegaene Kerken Spraeken en openbaren uitroep, publieq en aan de meesten biedende te verpagten, de naebenoemde Landerijen, Bleijken en hooijlanden, onder den Huise Almelo behoorende' waarna vijf zgn. 'Conditien en Voorwaerden' volgen; zoals conditie nummer 2:

'De verpagting Zal geschieden voor den tijd van Ses agter een Volgende Jaeren, in,,
gaende met martini 1797 en eifdigende met martini 1803, Wanneer de pagters hunne gepagte percielen Zullen moeten laeten leggen, als meede, gedurende deese Ses Jaeren, een ieder teegens Zijn gepagte Land, de binnen waeterleijdingen Zal moeten ruijmen en uitgraeven'.

Ook is er in het archief aanwezig:

'Conditien en Voorwaerden waerop heden nae voorgaende publicatie, den Toll van Wierden onder den Huijse Almelo gehoorende in 't openbaer aen

de meest biedende zal worden verpagt'. Hierna volgen dan 8 voorwaarden. De meest interessantste voorwaarde is wel voorwaarde 7; die luidt:

'Zal den pagter aen toll en weggelt genieten, als volgt.

Van een beslaegen waegen

2 st. 2 doijten

van ieder persoon die daerin

sit _____ 1 st _____

van een onbeslaegen waegen 2 st _____

van ieder persoon _____ 1 _____

van een peerd _____ 1 _____

een beest _____ 5 _____

een loop Kaeder _____ 1—0—

een schaep _____ 1—2—

een verken _____ 1—4—

van ieder ingesetenen van het vriesenveen _____ 1 _____

van ieder persoon van Wierden so aen

den ouden dijk niet pligtig

zijn te maeken, nog de wolle

nog de schilling geeft _____ 1 _____

Een wierdener waegen so

over den dijk vaert, tot aen

het stokkeler gelaeden met

vragt of menschen _____ 2 _____

jeder mensch, die daer op sitt 1 _____

een waegen van het Hexel 2 _____

van jeder mensch _____ 1 _____

van alle vreemde passagiers te

voet _____ 1 _____

Naast pachtboeken zijn er ook enige registers aanwezig van de zgn. hand- en spandiensten uit o.a. 1786. Deze zijn o.a.:

- den Grooten Boerdienst
- het turfvervoer
- den verren Meijer dienst
- den kleinen looppdienst
- Register der Grasmajers
- Register der hooijers
- den verre looppdienst
- Register van de Bouwmaegers
- Register van luijden om te binden en te garsten
- Register van de Hooij wagens

Dat deze hand- en spandiensten veel wrevel opwekten, blijkt wel uit het langdurig proces lopende van 1751 tot ±

1800. In dit proces worden 186 boeren of huislieden voor de rechter Jan Willem Harwig gedaagd.

De acte van 2 September 1786 bevat naast de lijst van de voornoemde 186 boeren of huislieden tevens de verklaringen van de getuigen die allen in feite de hand- en spandiensten van de Heren van Almelo beamen. Zo luidt artikel 4:

'Of niet getuigen Zeer wel weten dat dese diensten Zolang getuigen heugt aldus zijn gedaan, dat diegenen die paarden houden Spandiensten doen en dat alle Ingezetenen van het Land Gerichte van Almelo handdiensten doen?'

Voor ik dit artikel ga besluiten met een lijst van: 'Montant der Boeren Erven' uit het jaar 1807, wil ik allereerst iets zeggen over een register uit 1877. Dit register komt uit enige verzekeringspolissen voor brand. Op deze polis is het 'huis te Almelo, van steen en pannen' voor f 50.000,- verzekerd. In totaal werd het bezit van de Heer van Almelo in 1887 verzekerd voor f 408.800,-, waarvoor f 686,59 premie betaald moest worden. In deze verzekering zijn tevens begrepen voor de somma van f 20.000,- het mobilair, het linnen en kleederen.

Overigens de verzekering is te Brussel, den 18 juli 1887 afgesloten. Ter vergelijking zij vermeldt dat uit de taxatie uit 1807 volgt dat het huis te Almelo plus twee Bouwhuizen en Orange huis getaxeerd is op f 12.000,-.

Allereerst enige opmerkingen m.b.t. de hierna volgende lijst voortkomend uit de taxatie van de goederen behorende onder het huis te Almelo uit 1807.

Wanneer deze lijst vergeleken wordt met de lijst uit 1749 die voorkomt in het boek Geschiedkundige aanteekeeningen op de Havezathen van Twenthe' van Mr. G.J. ter Kuile (zie pag. 34) dan valt op dat enige erven, zoals het

erve Altena, niet vermeld zijn, al hoe-
wel het zeker is dat het erve Altena
reeds voor 1749 bekend is. Hoe het

komt dat deze erven op de lijst van Mr.
G.J. ter Kuile niet voorkomen kan ik
niet verklaren.

Numm.:	Montant der Boeren Erven	Pagt	Waardig
1	Het Erve Aalderink	f 160	f 13312 ½
2	Het Erve Abbink	f 160	f 6512 ½
3	Het Erve Altena	f 16	f 547 ½
4	Het Erve Bokhuis	f 30	f 600
5	Het Erve Banis	f 24	f 550
6	Het erve Bevedam	f 38	f 600
7	het Groote Bokhoeve	f 86	f 3650
8	het Kleine Bokhoeve	f 20	f 750
9	Bolkshuis	f 40	f 1480
10	Boshoeve	f 64	f 2000
11	Brandriete	f 36	f 1800
12	Brinkshuis	f 45	f 1975
13	Agterste Broekhuis	f 35	f 1200
14	Halve Broekhuis	f 47	f 375
15	Bruggink	f 124	f 5287 ½
16	Busscher aan 't Wolt	f 30	f 1200
17	Coningshuis	f 32	f 1100
18	Drieneman	f 40	f 1775
19	Elsboer	f 30	f 750
20	Eskeshuis	f 10	f 375
21	Exoo	f 40	f 900
22	Kleine Getkate	f 70	f 4050
23	Groote Getkate	f 120	f 5687 ½
24	Graeven Huis	f 45	f 1650
25	Grobben of Weevershuis	f 28	f 600
26	Groote Hag	f 38,8	f 550
28	Hammink	f 105	f 4800
29	Roelof Heilenhuis	f 19	f 775
30	Gerrit Heilenhuis	f 19	
31	Lambert Hemmink	f 100	f 3497 ½
32	Jannes Hemmink	f 100	f 3775
33	Hinnevelt	f 70	f 3600
34	Hinsenveld alias Koningshuis	f 32	f 550
35	Hoekhuis	f 48	f 1230
36	Hofste	f 108,16	f 3225
37	Hondebrink	f 130	f 7300
38	Hobbelink	f 90	f 1850
39	Hulshorst	f 46	f 1850
40	Kalkboer	f 40	f 1690
41	Kluppelshuis	f 22	f 450
42	Knoef	f 105	f 4200
43	den KnoopsKamp	f 35	f 675
44	Knooij of Demmer	f 110	f 1200
45	Kolhuis	f 43,10	f 1100
46	Kolthof	f 125	f 7400
47	Kooijker	f 100	f 1875
48	Krabshuis	f 56	f 1300
49	Lankamp	f 72	f 2400
50	Leuwik	f 100	f 6700
		f 3084,14	f 120720.-

Numm.:	Montant der Boeren Erven	Pagt .	Waardig
51	het Maathuis	f 35	f 850
52	Groote Nijereest	f 118	f 7125
53	Kleine Nijereest	f 40	f 850
54	Nijkamp op den Graeven	f 69	f 2100
55	Nijkamp alias de Voele	f 43	f 1900
56	Noordijk	f 128	f 4975
57	Planthof	f 45	f 2150
58	Peppelman	f 42	f 2100
59	het Pauwelshuis	f 24	f 425
61	Reefman	f 50	f 1900
62	Het Rengelink of Kleine Hag	f 26	f 650
63	Het Rensink	f 65	f 2900
64	Grads. Rensink	f 60	f 3075
65	Reuvekamp	f 33,12	f 1050
66	Groote Rot	f 70	f 1450
67	Kleine Rot	f 28	f 400
68	Rouhof	f 170	f 6981 ½
69	Reunksboer	f 82	f 3100
70	Schapedijk	f 75	f 3250
71	Schuilenberg	f 80	f 2300
72	Wolter op Schuttenhuis	f 25,8	f 662 ½
73	Schutteman	f 80	f 5343 ¾
74	Schotvelt	f 22,8	f 750
75	Slaghuis, den Biggen	f 35	f 1250
76	Slaghuis Bennink	f 50	f 1950
77	Den SteenHagen	f 28	f 750
78	Stokkelaer Vonkenhuis	f 64	f 3300
79	Tijhof	f 125	f 5800
80	Tusvelt, windeshuis	f 60	f 1450
81	Uilenreef	f 58	f 1820
82	Veerhuis	f 36	f 1550
83	Velthuis, aan de Noord Zijde	f 35,4	f 850
84	Velthuis 't Kleine	f 19,12	f 475
85	Vetkeetel	f 35	f 1250
86	Volkerink	f 35	f 600
87	halve Voskamp, Pauws	f 20	f 500
87	Vossekamp	f 30	f 690
88	Vreeman	f 150	f 5850
89	Vrieling	f 115	f 6750
90	Weevershuis in Bornerbroek	f 30	f 1150
91	Weiteman	f 65	f 1150
92	Wijtvoet, ronden plaats	f 22	f 350
93	Groote Wijrker	f 130	f 7550
94	Kleine Wijrke	f 112	f 7350
95	Brouwershuis	f 44	f 750
96	Meijer van Wierden	f 300	f 10700
97	Meijer van Mander	f 100	f 7450
98	Boer Noord Molle in Geesteren	f 110	f 6245
99	Noord Molle aldaar	f 400	f 4500
		f 3620,4	f 138317,¾
pag pres:		f 3084,14	f 120720
		f 6704,18	f 259037,¾

Opmerking: 1). nummers 27 en 60 zijn vergeten,
2). nummer 87 is 2x weergegeven.

Boek en blad

Everhard Jans, *Het Midwinterhoornblazen*.

Everhard Jans vertelt ons in dit boek van zijn kennis van het Midwinterhoornblazen.

In de hoofdstukken Volkskundige achtergronden, Vervaardigingsproces en melodie, Historie en verspreidingsgebied, Verval en wedergeboorte en een aantal pagina's documentatie betreffende de recente historie leidt hij ons door de wereld van de midwinterhoorn.

Niet gehinderd door enige kennis over dit onderwerp hebben we dit boek kunnen lezen. Toch ervoeren we een lichte huiver bij het opsommen in het hoofdstuk 'Volkskundige achtergronden' van de vele hoornblazende volken elders ter wereld ter verklaring van hun blazen, hoewel we anderszinds begrijpen dat vergelijking nodig is om de oorsprong te kunnen benaderen, bij gebrek aan eenduidige overlevering. Die zelfde huiver beving ons ook bij lezing van het hoofdstuk 'De vorm van de Hoorn', een hoofdstuk dat in de inhoudsopgave niet apart vermeld staat. Ook hier beschrijvingen van alle mogelijke typen uit heel de wereld en uit verschillende tijdperken. Een conclusie, als zou de runderhoorn als oudste vorm aangemerkt kunnen worden, laten we graag voor rekening van de schrijver. De op de pagina's 21 en 22 beschreven en afgebeelde runderhoorns betreffen één origineel, eigendom van de familie Kamers op het erve Kamers te Oele en één copie, eigendom van de familie Trutmans op het erve 'n Saander te Oele (niet: Sanderink). Het origineel werd destijds als midwinterhoorn gebruikt door Kamers' Dieks, nu al weer jaren overleden.

Interessant en belangwekkend vonden we het hoofdstuk over vervaardigingsproces en melodie, evenals dat over historie en verspreidingsgebied.

In 'Verval en wedergeboorte' schetst Jans ons uitvoerig en goed gedocumenteerd het réveil vanaf plm. 1950. Bijlagen over die recentere historie, een nabeschouwing van Sandor Joó, uitvoerig literatuuroverzicht, een Duitse en Engelse samenvatting sluiten het boek af.

Deze studie is uitvoerig en rijk voorzien van afbeeldingen en overzichtskaarten.

'Het Midwinterhoornblazen' werd uitgegeven door Twents-Gelderse Uitgeverij Witkam B.V. te Enschede. De prijs bedraagt f 32,50.

J.J.H.M.

Herman van Velzen, Van Achterhoeksche Menschen. De eerste druk van deze streekroman in dialect verscheen in 1950 bij Misset te Doetinchem. Vanwege de grote vraag naar dit werk verzorgde Uitgeverij Witkam een herdruk, waar we erg blij mee kunnen zijn.

Het verhaal zelf is simpel en onderwerp van vele andere romans; het vertelt ons van de liefde, die Herman Heurnink, de rijke boerenzoon van 'Groot Veldkamp' en Marie Hilferink, de

daglonersdochter van 'De Sekpolle', voor elkaar opvatten en die hun huwelijk wisten door te zetten ondanks alle tegenstand, en hoe ook de grootse boer van 'Groot Veldkamp' toch nog het hoofd boog voor hun liefde.

Herman van Velzen vertelt dit verhaal als een insider, als iemand die als het ware een verslag geeft van iets wat hij zeer van nabij meemaakt en meeleeft. Hij romantiseert niet, hij bekijkt niet van een afstand, hij staat zelf in die gemeenschap waar alles zich afspeelt. Het is een eerlijk verhaal, zonder opsmuk. Het laat ons Achterhoekse mensen zien door de ogen van een Achterhoeks mens.

Daardoor is dit simpele verhaal een boeiend verhaal geworden, dat we in één ruk hebben uitgelezen.

Naast het feit, dat dit boek uitstekende ontspanningsliteratuur biedt, is het evenzeer verdienstelijk dat de schrijver er in geslaagd is om een goede typering te geven van land en volk van de Achterhoek, haar zeden en gebruiken. Hierdoor heeft deze roman ook grote documentaire waarde.

Deze uitstekende roman werd uitgegeven door Twents Gelderse Uitgeverij Witkam B.V. te Enschede. De prijs bedraagt f 15,50.

J.J.H.M.

Herman van Velzen, *Dauwtrappen met Aornt Peppelenkamp en andere verhalen*.

Deze bundel bevat eenendertig verhalen in Achterhoeks dialect rond de hoofdfiguur Aornt Peppelenkamp en zijn vrouw Geerte. Zij vormen een wat ouder echtpaar, dat de kinderen groot heeft en dat in wat rustiger vaarwater is aangekomen, ware het niet dat...

Ja, en dát vormt nu juist de onderwerpen van de verhalen, de verikkelingen waarin Aornt en Geerte steeds weer terecht komen, gewild of ongewild. Stuk voor stuk lezenswaardige verhalen, stukjes sfeertekening van situaties waarin een eenvoudig daglonersechtpaar op leeftijd in terecht kan komen. Hier en daar doen die situaties wat gezocht aan, maar steeds hebben zij toch wel in zich een stukje humor zonder echt boertig te worden.

We hebben de verhalen gelezen als een stuk ontspanningslectuur, waarbij we hier en daar een behoorlijke brok Achterhoeks volksleven mee te genieten kregen. En passant weet Van Velzen ons dan nog raak een aantal volkstypen voor te zetten, die zo van het platteland weggegrepen zijn, levensecht.

De bundel verscheen als twintigste deel in de Twents-Achterhoekse Reeks van Twents-Gelderse Uitgeverij W.G. Witkam B.V. te Enschede. De prijs bedraagt f 16,90.

J.J.H.M.

G.J. Eshuis, Van Boerenland tot Stadsrand.

In dit kloekke boekwerk vinden we een stuk levenswerk van de heer G.J. Eshuis, streekhistoricus te Almelo en bij velen bekend door zijn vele historische bijdragen in o.m. het Dagblad van het Oosten. Het is een geschiedenis van het platteland van Almelo en de mensen die daar leefden, een geschiedenis van het gewone volk en niet van koningen en keizers, graven en hertogen, moedige ridders, zoals hij het zelf in zijn voorwoord zegt.

Zijn leven lang heeft Eshuis historische gegevens over zijn omgeving verzameld middels spade, luisterend oor en bronnen-onderzoek. Zijn rijkdom aan bevindingen op historisch en volkskundig gebied geeft hij dan weer, na een korte algemene inleiding, in beschrijvingen per boerderij of 'hoek'. Hij volgt hierbij geen vast beschrijvingsschema, maar hij laat het aankomen op wat zich per plaats voordoet. Hij laat veelal de bewoners spreken, verhalen die ons dan misschien 'onbelangrijk' voorkomen, maar die voor die mensen zelf 'belevissen' zijn geweest of familie-overlevering, schakels in hun 'particuliere' geschiedenis. Ze zijn belangrijk als beeld van zeer persoonlijk leven in een bepaalde tijd in een beperkt leefmilieu.

Eshuis' geschiedkundige basis bestaat in het algemeen uit 'Het Tijdrekenkundig register', de vuurstedenregisters, de volkstellingen en dergelijke 18e-eeuwse bronnen. Verder gebruikte hij wat zich eventueel nog aan huisarchief bij boeren bevond, wat in Almelo, met meest 'gravenboeren', niet veel voorkomt, helaas.

Terecht merkt Eshuis op, dat zijn studie nog hiaten vertoont, die misschien door latere schrijvers, bij het beschikbaar komen van meer archiefmateriaal, aangevuld kunnen worden. Men dient er zich dan wel van bewust van te zijn, dat de gegevens van Eshuis alleen door hem in zijn tijd verzameld konden worden en daardoor uitermate belangrijk zijn.

Het boek vormt een lezenswaardige, interessante hoeveelheid literatuur, waarvan we hopen dat het veel lezers zal bereiken en mogelijk zal aanzetten tot verder onderzoek.

Uitgave van Twents-Gelderse Uitgeverij W.G. Witkam B.V. te Enschede. De prijs bedraagt f 59,50.

J.J.H.M.

Gehoord en gelezen**Tubantia/Dagblad van het Oosten 1977**

17.3 Molen in Singraven gaat weer malen; 31.3 Comité suggereert: Maak van St. Josephkerk concertruimte (Enschede); 5.4 Erve Scholte verdwenen voor aanleg van bandweg (Usselo); 12.4 Veel belangstelling voor rondgang en vloggen; 12.4 Paasstaakslepen weer druk bezochte folklore; 16.4 Turfmakers in het Aamsveen gebruiken 'kluunplaatsen'; 16.5 Stukje Nederland in Duitsland? (grensstenen); 23.4 Stenderkast nog in ambtelijke molen (Usselo); 23.4 Zeldzame offerbijl bij Graven-Allee in Almelo; 30.4 Streujens: een leven in het veen (Engbertsdijksvenen); 5.5 Gesprek met Heemschut over behoud Josephkerk (Enschede); 7.6 Oudschoolhoofd J. Vredenberg wil nog meer tekeningen maken (Haaksbergen); 9.6 Kerk deed historisch interieur van de hand (Lage, Nieder-Bentheim). Serie B.J. Hekket, Wat betekent...?: 19.3 Bathmen, 1.4 Bolding(h), 9.4 Maneschijn, 23.4 Hergelink, 14.5 Besselink, 21.5 Siekman.

Serie J. Hosmar, Flitsen uit Vriezenveens geschiedenis (Dagbl. v.h. Oosten): 19.3 Nederlandse hervormden in Moskou en Archangel; 30.4 Ds. Jacobus Gargon vond 'n verwilderde gemeente; 28.5 Prinsen van Oranje bij inwijding hervormde kerk (NB in Petersburg).

Twentsche Courant 1977

9.3 Drukmachine voor museum (Textielmuseum); 22.3 Actiecomité opgericht; 'Harde' argumenten handhaving Jozefkerk (Enschede); 30.3 Donkere plekken in geel zand voorlopig een raadsel (Overdinkel); 31.3 Grondverkleuringen geen oude graven (Overd.); 4.4 'Los Hoes' in Ledeboerpark (Enschede); 5.4 Boerderij Van Langen op Monumentenlijst? (Losser); 9.4 Toren St. Nicolaaskerk is er niet best aan toe (Denekamp); 9.4 Uit N.E.I. rapport blijkt: particuliere landgoederen in financiële moeilijkheden; 9.4 Actiegroep Jozefkerk moet zelf alternatief aandragen; 9.4 Spölmink wijkt voor uitbreiding Lonneker; 12.4 Traditionele paasgebruiken trekken weer veel publiek; 13.4 Financiële actie voor behoud Jozefkerk; 14.4 Voor de eerste keer massale bezichtiging kasteel Twickel; 15.4 Pleidooi tot behoud oude stad; Het is nog niet te laat voor 'het dorp Hengelo'; 16.4 Twentse bodem nog vol vliegtuigwrakken; 22.4 Monumentenraad in brief aan Heemschut: St. Jozefkerk Monumentaal niet van voldoende betekenis geacht; 27.4 Verkoop Warmelo uitgesteld tot juni; 5.5 Steeds meer Overijsselse molens kunnen weer malen; 28.5 Maria Geboorte kerk viert 75-jarig bestaan (Losser).